

Kapás Dezső hatvanéves lenne

■ GYURKOVCIS TIBOR

Kedves Dezső! Távol a világegyetem, s mi egyre kevésbé érezzük, hogy valahol otthon lennénk benne. Elsodrónak mellőlünk a csillagok és a holdak s főleg az emberarcok. Hova, hova? – kérdezhetnénk, de fogalmunk sincs róla. Kiperegnek az idő forgó teréből, és behullanak a sietős semmibe?

Hol vagy te is? Elködödtél, elszívárogtál, mint valami értelmi gáz, fölszállongva a mindenség kupolájába? És ott mi van?

Vannak ott titokzatos előadások, ahol Krúdyval karolva bolyongáltak a fénybe borult, halk ösvényeken? De vigyázz, hamar becsábít olyan égi ivodákba, Szent Péter-i zugkocsmákba, ahol akár fejjel lefelé is fölvernek beneteket az égi vagy római zsoldosok! Krúdy veszélyes ivótárs, csak iszik és hallgat. Ne dőlj be neki! Hallgatja a te nagy szövegedet, bólogat, közben meg újratölti a poharad.

Egyidősek lettetek a halálban. Ötvenesek. Fialat emberek hajolnak az ivópohár fölé. Nagy homályú tár-

sad nagy csábító. Kiitta magát a világból. S elcsatantogalt kalandos női nyomában. Amikor rendezted – nemegyszer és főleg magadnak és a saját átiratodban –, sokszor ballagdáltál a főiskola és a Vas utcai mellékoldalakon a kis kocsmák és nagy kocsmák felé, hogy éltető nedűdet korgó gyomorral magadhoz vedd a tanítás fölhevült állapota után. Szeretted a tanítványaidat. Azon kevesek közé tartoztál a színház álombéli táján, akik hisznek a fiatalokban. Hogy tudtál lelkesedni egy-egy Eszenyiért, egy-egy Gálffiért, Hegedűsért, Alföldiért, Murányi Tündéért! De titokban, urak, csak titokban, szemben inkább csak dorgálni, csípős virgácsokkal!

De hát mindenkiért. Ebből állt a rendezésed. A színészekből. Milyen büszke voltál, hogy Lizát rá tudtad venni, hogy Bilicsi bele-beleszippanthasson a cigarettába, fekve a Nagyvizit halálos ágyán, mert a szövegünkben az szerepelt jó Koncz Gáborunk szájából: „Szívja csak, Badari úr, szívja csak! Nem árt már magának!” Mert ezt a mondatot el kellett játszani.

Mindent a színészért. A rejtjeles és hasbeszélően hosszú instrukciók a kiskocsmai asztaloknál a gyönyörű és negédes Pap Verákkal, Halász Jutkákkal, Egri Mártákkal, Egri Katákkal, amelyeknél nem is egyszerűen a darab volt a tét – pedig mindig az volt! –, hanem maga az ember. Az élet. A színész tehetsége. Kigyúlt már az esteli fény, s te még mindig Krúdyról meséltél nekik vagy Dosztojevszkijről, akik szintén vérüket adták a darabhoz.

Mind a tiéd volt. A darab. Legszívesebben mindet átírtad volna, hogy úgy legyen, ahogy te akarod. Lorca is, az amerikaiak is. Társuk voltál. Ivásban, mint Krúdynak, de írásban is, mint mindannyiunknak. Jól írtál ugyanis. Gyönyörűen és küszködve és fájón. Egyáltalán, mindig fájótl, mint egy gyerekkori seb. József Attilá-s. Perseze hetykén, ahogy ő is. Nem mutatva, inkább elrészegedve, bujdosva a bemutatók közönséges folyosói előtt.

Tiszteletlenül éltél. Nagy kortársaidal, mindenkivel szemben. De nem szeretetlenül. Mert a szeretet volt lelked belseje, mint diónak a bél.

Emlékszel még ránk, Dezső? Hogy szerettünk? Megsimogattuk borostált arcod, lengő járásodhoz vállunkat támasztottuk az ördög kacskaringós útjain. Emlékszel még ránk, Dezső? Mai őszön megint eszembe jutott lyukas arcod. A köd szagot fátólán át. Egy-máshoz közel álló zöld szemed várakozó és vágyakozó ragyogása. Hogy szeressenek. Hogy szeress.

Mi szerettünk. Elviselhetetlenül igazságkereső eszedet éppen úgy, mint ritkán kimutatott rajongásod. Milyen keservesen mentél el a halál sátra alá, megrendezett Jób-darabod életbéli kínjaival! De erős nyakszirted erős gör-

bületével – fejet nem hajtani, csak ha majd belépünk a sátor alá!

Szerettelek, Dezső. Kevés férfiról mondanám ezt el ilyen direktben. Most kerülgessem? Talán te voltál az, aki a legjobban értetted és rendezted a darabjaimat, minden zugát-bugát tudtad, úgy rendelted hozzájuk Pábert, Bullát, Tomaneket, Benkő Gyulát, Greguszt – ott vannak, szintén? Szintén iszol velük, Várkonyi is ott huncutkodik a whiskyjével, Somogyvári Rudi utolsó rohamra megy Moszkva ellen a tankjaival, mielőtt utolsó darabunk színpadra lép?

Tehetséges voltál, Dezső. Mint rendező, mint író, mint ember. Te is tudod, mi adta a tehetségedet. A szenvedés. Az árvaság, a lelki küzdelem. Neked semmit sem adtak ingyen, magad verekedted föl magad arra a csúcra, ahová sokan el sem indulnak. Írásaid kegyetlen bája éppen úgy él bennünk, mint kötekedős szeszter-mészeted. Jó rád gondolni is, Kern András-os, Lukács Sándor-os időnkre, szomorúan önfeledt nevetéseinkre.

Hol vagy, Dezső? Jó helyen vagy valahol? Csillagszemű éjszakákon? Mi itt Tábori Nórával pötyögtettünk azon a zongorán, amelyen az Aranykéz utcában, Nóra otthonában, a Csóka család premierje után Farkas Antal-os könnyedséggel próbáltuk eljátszani a „Szép vagy, gyönyörű vagy, Magyarország” helyett a „Boci, boci, tarkát”. Most sikerülne?

„Meg voltál verve önmagaddal, talán meg voltál áldva is, beleroppant a küzdelemben; a szíved is, a vállad is.”